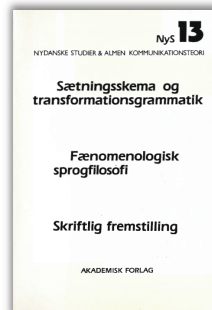

Forfatter:	Carol Henriksen
Anmeldt værk:	Niels Åge Nielsen. »Dansk Sprog« i: <i>Københavns Universitet 1479-1979. Udgivet af Københavns Universitet ved 500 års jubilæet. Bind IX. Det filosofiske fakultet 2. del.</i> Redaktion Povl Johannes Jensen. København: G.E.C. Gad. 1979:93-144
Kilde:	<i>NyS – Nydanske Studier & Almen kommunikationsteori</i> 13. <i>Sætningsskema og transformationsgrammatik. Fænomenologisk sprogfilosofi. Skriftlig fremstilling.</i> 1983, s. 105-110
Udgivet af:	Akademisk Forlag
URL:	www.nys.dk

© NyS og artiklens forfatter

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre NyS-numre (NyS 1-36) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Anmeldelse

Niels Åge Nielsen. »Dansk sprog« i: *Københavns Universitet 1479-1979. Udgivet af Københavns Universitet ved 500 års jubilæet. Bind IX. Det filosofiske fakultet 2. del.* Redaktion Povl Johannes Jensen. København: G.E.C. Gad. 1979:93-144.

Anmeldt af Carol Henriksen

Ved Københavns universitets Institut for nordisk filologi holder vi indimellem samlingsstund under overskriften »Dansk Debat«. Da universitetet fejrede sit 500-års jubilæum, holdt vi i denne forsamling en sørgefest over universitetshistoriekrivernes fremstilling af vores fag i bind IX af 14-bindsmonumentet *Københavns Universitet 1479-1979*. Flemming Conrads debatoplæg om Mogens Brøndstedts litterære afsnit findes som anmeldelse i *Danske Studier* (1981:106-110). Tilsvarende, med henblik på *Nydanske Studiers* læsere, bringer jeg, dog uden genreskift, mine indledende kommentarer ved samme lejlighed til Niels Åge Nielsens afsnit om »Dansk sprog«.

SCENE: undervisningslokale ved KUA

TILSTEDEVÆRENDE: bl.a. hovedredaktør Svend Ellehøj og medarbejderne Mogens Brøndsted og Hans Bekker-Nielsen

IKKE-TILSTEDEVÆRENDE: bl.a. indbudte redaktør Povl Johannes Jensen og ligeledes indbudte medarbejder Niels Åge Nielsen

INDLEDER NR. 2:

»Det afsnit af universitetshistorien jeg er blevet bedt om at kommentere i dag er Niels Åge Nielsens afhandling på 52 sider om *Dansk sprog*. I forbindelse med denne ret utaknemmelige opgave forskansede jeg mig i flere dage oppe i tagetagen på konsistorialbygningen ved Frue Plads. Her findes der nemlig en universitetshistorisk læsesal, indrettet først og fremmest med henblik på medarbejderne ved universitetshistorien.

Tænk, hvis Niels Åge Nielsen, som en af disse medarbejdere, havde

gjort det samme! Og tænk, hvis han havde besøgt rigsarkivet, som foretog en grundig nyregistrering af hele dets universitetshistoriske arkivmateriale, netop med henblik på at kunne stille arkiverne til rådighed for universitetshistorien! Eller tænk, hvis han i det mindste havde forsøgt at følge de forskellige projektbeskrivelser og vejledninger, som blev udarbejdet undervejs af værkets hovedredaktion!

Min glæde ved første gennemlæsning af Niels Åge Nielsens bidrag var af én bestemt slags – genkendelsens glæde. Mit bibliotek hjemme rummer nemlig, formodentlig ligesom Niels Åge Nielsens og måske nogen af Jeres, også *Danske Grammatikere* og Henrik Bertelsens bog om Høysgaard, Skautrups sproghistorie, Marie Bjerrums og Diderichsens afhandlinger om Rask, samt Selskab for nordisk filologis to større forsker- og forskningsoversigter *Fra Rask til Wimmer* og *Det danske sprogs udforskning i det 20. århundrede*. Og på kort afstand fra mit bord på Det kongelige bibliotek står *Dansk Biografisk Leksikon*. Men da Niels Åge Nielsen baserer hele sin fremstilling af vores fags historie næsten udelukkende på disse få kilder, lærte jeg ikke noget nyt. Glæden var kortvarig og blev hurtigt afløst af en stor skuffelse. Og jeg kan heller ikke forestille mig at andre, selv om de ikke kendte disse kilder, ville kunne glæde sig særlig meget over at læse Niels Åge Nielsens skildring af *en række kronologisk ordnede bio-bibliografiske sprogforsker-portrætter samlet på striben* – måske i en anden sammenhæng, men ikke i denne, hvor man forventer en redegørelse for den sproglige side af danskfagets udvikling og placering i forhold til Københavns universitets historie.

Til trods for at jeg ellers nærer stor respekt for Niels Åge Nielsen som sprogforsker, mener jeg at hans bidrag her om *Dansk sprog* kun kan betegnes som mislykket, både betragtet som videnskabshistorie og som universitetshistorie. Og ved sammenligning med de øvrige bidrag i samme bind hører det også, efter min mening, til blandt de mest utilfredsstillende. Hvis jeg skulle pege på det afsnit i bind IX som bedst opfylder mine – og vistnok også redaktionens – forventninger, så er det Jørgen Erik Nielsens bidrag om *Engelsk sprog og litteratur*, dels fordi den faglige enhed bevares under ét og dels fordi det, bl.a. ved at bygge på flere og mere relevante kilder, bringer en sammenhængende og mere alsidig skildring af hele engelskfagets udvikling og vækst inden for universitetsrammerne. Når redaktøren for det filosofiske fakultets fire bind, Povl Johannes Jensen, siger i forordet til netop bind IX, at redaktionen, efter en periode af fortvivelse, mener at kunne lægge værket frem i den skikkelse det nu har, så må man med stor faglig flovhed erkende, at fortvivelsen skyldes ikke mindst afsnittet om *Dansk sprog*.

Som udgangspunkt for min kritik i dag har jeg i en kort periode leget rollespil. Jeg har nemlig forsøgt at sætte mig i Niels Åge Nielsens sted og prøvet at spille den rolle han blev tildelt som medarbejder ved universitetshistorien under hovedredaktionens regi. Jeg begyndte legen med at stille to spørgsmål. For det første: Hvad var egentlig hans opgave? Og for det andet: Hvilke muligheder havde han for at løse opgaven tilfredsstillende? Begge spørgsmål viste sig at kunne besvares ret entydigt.

Lad mig begynde med det første – opgaven. Fra den 29.9.1975 foreligger der en projektbeskrivelse for hele værket. En senere lignende beskrivelse fra 28.6.1977 meddeler visse strukturelle ændringer i forhold til den oprindelige plan og understreger retningslinierne for indholdet af de enkelte fremstillinger. Disse retningslinier gentages i den omfattende trykte *Vejledning for Medarbejderne* udgivet i 1978 af Svend Ellehøj, hvorfra jeg nu citerer:

'De almindelige retningslinier for værket er omtalt i den af redaktionskomiteen udarbejdede projektbeskrivelse for værket, hvortil der henvises. Her skal kun erindres om *nogle hovedpunkter af særlig betydning* for fremstillingen af de enkelte fakulteters og fags historie. 1. De enkelte fag placeres under det fakultet, hvor de hører hjemme i nutiden, og skildres her i hele deres kronologiske forløb, uanset at de tidligere kan have hørt hjemme under et andet fakultet. 2. Fremstillingen af fagenes historie skal omfatte *såvel forskning som undervisning og almindelig organisation* (administration). 3. Universitetets virksomhed bør betragtes som led i en dansk *helhed*, så at *hovedlinierne* i dansk videnskabs almindelige udvikling på det pågældende område træder frem. Hvis et fag har en forhistorie udenfor universitetet, skildres denne i hovedtræk. Endvidere må virksomheden søges placeret i international sammenhæng: Hvorfra påvirkedes man? Hvem påvirkede man? Hvorledes var niveauet sammenlignet med andre universiteter? 4. *Det samfundsmæssige aspekt bør medtages overalt, hvor det er relevant.* Hvordan betragtede omverdenen universitetet/fakulteterne/fagene? Hvordan stillede universitetet sig til udefra kommende ønsker? *Hvordan opfattede universitetet (ledelse, lærere, studenter) sin rolle i samfundet?* Og 5. De store skikkelser i universitetets historie må ikke glemmes, men *fremstillingen bør ikke blive en række professorbiografier.* De *ledende ideer*, som fik *afgørende betydning* for udviklingen, *bør være den overordnede faktor*, der bestemmer fremstillingens struktur.'

Sådan lød opgaven. Og en punkt for punkt sammenligning af redaktionens vejledning med Niels Åge Nielsens fremstilling viser kun en ting – et stort misforhold mellem opgaveformuleringen og den løsning vi har fået fremlagt.

Det må siges til Niels Åge Nielsens forsvar, at en stor del af ansvaret for værkets endelige udseende ligger hos redaktionen. Fra velunderrettede kilder bag kulisserne har jeg fået det indtryk, at den generelle holdning om at respektere de enkelte medarbejderes metodefrihed og personlige fortolkninger har måttet spændes til bristepunktet for det filosofiske fakultets vedkommende. Det sidste, det med personlige fortolkninger, er særlig tydeligt, for eksempel, i Jens Juhl Jensens afsnit om *Sammenlignende sprogvidenskab og almen lingvistik*, selv om dette bidrag i andre henseender opfylder kravene mere tilfredsstillende. Fakultetsredaktionen har tilsyneladende svigtet i dens opgave at fastholde medarbejderne til retningslinierne. Den har også svigtet på et mindre punkt, som jeg i denne forsamling ikke kan forbigå i tavshed: På side 1 i *Vejledning for Medarbejderne* står følgende: 'Såfremt et manuskript mod forventning skulle indeholde ytringer af krænkende karakter, kan disse kræves ændret'. Niels Åge Nielsens ytringer på side 135 om Harry Andersens karriere, arbejdsindsats, flid, pedanteri og metodisk forældethed er jeg ikke alene om at opleve som krænkende!

Og nu – efter dette nødvendige sidespring – vender jeg tilbage til rollespillets akt 2, mulighederne for at løse opgaven, som den oprindeligt blev stillet. Dette er, som Flemming Conrad også har påpeget, i høj grad et spørgsmål om valg og brug af kilder.

Et af de mest spændende kilder legen bragte mig i kontakt med var *lektionskatalogen*, komplet bevaret fra 1786 til i dag. Ved en møjsommeligt gennemgang af de første 17 årgange (34 semestre) efter fagets institutionalisering i 1845, opdager man, for eksempel, at N.M. Petersen, fagets første professor, underviste bl.a. i oldnordisk sprog og litteratur, dansk sprog- og litteraturhistorie, mytologi, grammatik, retskrivning, morfologi, orddannelse, stil, skriftlige øvelser i modersmålet og den nordiske poesies historie – kort sagt alle de områder, der bliver ved med at tegne hovedlinierne i faget nordisk filologi gennem dets første hundrede år. En nærlæsning af lektionskatalogen fra 1943 og fremefter, det år Paul Diderichsen blev ansat som adjunkt, viser både en fortsættelse af det gamle og en fornyelse. Dels indgår betegnelsen strukturel eller strukturalistisk i flere af de traditionelle undervisningsemner hos Diderichsen, og dels møder man som noget nyt en række tværfaglige kollokvier om sprog, tanke og adfærd, børnesprog, sprogets struktur og biologisk-

sociale funktion, semantiske, sprogpsykologiske og sprogpædagogiske problemer, og sprogbeskrivelse, sprogvurdering og sprogpolitik – for kun at nævne et uddrag af de emner Diderichsen underviste i og som siden i stigende grad har præget den sproglige side af faget.

En anden vigtig kilde er *universitetets årbøger*, som sammen med de årlige *festskrifter*, rummer de ydre bekendtgørelser og anordninger, interne eksamensbestemmelser og eksamensopgaver, prisopgaver og bedømmelserne, disputatser, professorkonkurrancer og lærerudnævnelser, lærer- og studenter-antal – og meget mere.

Fra *rigsarkivets samlinger af opgaver- og spørgsmålsprotokoller* for tiden efter indførelsen af den filologisk-historisk embedseksamen i 1849 indtil 1914 kan man finde oplysninger, for hver eksamenstermin, om de indtegnede kandidater samt emnerne for både de skriftlige og mundtlige eksamener. Spredt på universitetet findes de *senere eksamensarkiver*, mange endnu ikke systematiserede, samt *specialesamlingen*, næsten komplet fra 1965 og fremefter.

Her bør også nævnes *studiehåndbøger*, *studievejledninger* og de nyere *studieplansbeskrivelser*, som det dog ikke lykkedes at samle og systematisere inden universitetshistorien kom i tryk.

Her bliver jeg nødt til at afkorte akt 2, som udover opremsningen af disse primære kilder også burde omfatte kilder af videnskabshistorisk art, som for eksempel, Diderichsens historiske indledning til hæfte VII om danskfaget i *Studiehåndbogen for det filosofiske fakultet fra 1962* eller med henblik på fagets skiftende idegrundlag og virke udadtil Diderichsens *Sprogsyn og sproglig opdragelse*. Nyere kilder af fagkritisk art, som for eksempel, Niels Erik Willes videnskabshistoriske indledning i *NyS 9* bør heller ikke glemmes.

Jeg kan kun beklage, at der hos Niels Åge Nielsen ikke findes en eneste linie om N.M. Petersens eller Diderichsens omfattende og på hver sin måde nyskabende undervisningsvirksomhed – ikke et ord om studiestruktur, studenter eller eksaminer – og ikke den mindste antydning af fagets udseende gennem tiden nede ved græsrødderne. Og fra Niels Åge Nielsens skildring af nutiden kan man nemt få det indtryk at dansk i dag ved Københavns universitet primært er navneforskning og dialektforskning – pragmatikken flyttede med Wille og Harms Larsen til Roskilde og sociolingvistikken med Baumann Larsen til Aalborg!

Jeg har bevidst holdt mig fra en kommentar omkring detaljer, men forsøgt at rejse nogle mere principielle spørgsmål. Lad mig nu slutte af lidt filosofisk.

Historiens værdi for vores selvforståelse har været vurderet forskel-

ligt til forskellige tider, men den tilskrives næsten altid betydning. I begge ender af vores fag har vi udtalelser, der bekræfter dette. 'Hvis et folk vil forstå sig selv', ifølge N.M. Petersen, 'så må det forstå sin fortid, men vil det kende denne, så må det have indsigt i fortidens sprog. Det er igennem sproget, al menneskelig udvikling finder sted, det er kun igennem det, den kan fattes' (*Saml. Afh. II. 278 f.*). I denne traditions videreudvikling lyder glædesbudskabet hos nutidige humanister således: '... ved at fortolke historien, og derfor i en vis forstand *skabe* (vort eget billede af) historien, kan vi lære af den' (Bredsdorff, Larsen, Thyssen, *Til glæden* 1979:27). For at forstå og finde løsninger på de store problemer som faget og universitetet står overfor i dag, ville en god portion faghistorisk indsigt ikke være til skade. Men det billede af vores fags historie, som Niels Åge Nielsen har skabt i sit bidrag til universitetshistorien, har jeg desværre svært ved at bruge til ret meget.«

Carol Henriksen, f. 1944. Ph.D. i Nordisk Filologi.